

# Matija Murko, predhodnik Milmana Parrya?

*Blaž Zabel*

Univerza v Durhamu, Oddelek za klasično filologijo  
in antično zgodovino, 38 North Bailey, Durham DH1 3EU,  
Velika Britanija, [blaz.zabel@durham.ac.uk](mailto:blaz.zabel@durham.ac.uk)

---

Članek s pomočjo nepoznanega arhivskega gradiva obravnava vpliv Matije Murka na harvardsko šolo ustnosti, predvsem na Milmana Parrya in njegovega učenca Alberta Lorda. Najprej ugotavlja, da je Parry le delno poznal Murkove raziskave in da se je z njimi najverjetneje seznanil šele ob svojem obisku Jugoslavije leta 1933 in 1934. Nato članek analizira korespondenco med Albertom Lordom in sinom Matije Murka, Vladimirjem Murkom. Ugotavlja, da je Vladimir deloval kot posrednik med svojim očetom in Lordom ter je Parryevega učenca seznanil z vsemi najpomembnejšimi deli slovenskega raziskovalca.

**Ključne besede:** Matija Murko, južnoslovanska epika, Albert Lord, Milman Parry, Vladimir Murko, teorija ustnosti, homerske študije

Anhand des bisher unbekanntenen Archivmaterials werden im Beitrag der Einfluss Murkos auf die Harvard-Schule der Oralität und vorrangig seine bestimmende Wirkung auf Milman Parry und dessen Schüler Albert Lord behandelt. Zunächst wird festgestellt, dass Parry über Murkos Forschung nur teilweise informiert war; höchstwahrscheinlich machte er sich damit erst bei seinem Aufenthalt in Jugoslawien in den Jahren 1933 und 1934 vertraut. Sodann wird die Korrespondenz zwischen Albert Lord und Matija Murkos Sohn Vladimir Murko analysiert. Es stellt sich heraus, dass Vladimir Murko als Vermittler zwischen seinem Vater und Albert Lord fungierte und dass er derjenige war, der Albert Lord über die Forschungen des Vaters informierte.

**Schlüsselwörter:** Matija Murko, südslawische Epik, Albert Lord, Milman Parry, Vladimir Murko, Oraltheorie, Homerstudien

## **Murko kot predhodnik Milmana Parrya<sup>1</sup>**

Matija Murko danes velja za pomembnega raziskovalca ustne književnosti južnih Slovanov. Je tako rekoč prvi akademsko podkovan preučevalec ljudskega

---

<sup>1</sup> Zahvaljujem se ustanovi Patra Stanislava Škrabca za delno financiranje arhivske raziskave, ki sem jo jeseni leta 2018 izvedel na Univerzi Harvard.

in ustnega slovstva južnih Slovanov, ki se je znanstveno in sistematično posvetil ljudski epiki v Srbiji, Bosni, Hercegovini, Črni Gori in na Hrvaškem.<sup>2</sup> Murko je v Bosno, Liko in Dalmacijo z namenom, da bi preučil slovansko ljudsko izročilo (predvsem epiko), njeno naravo in stanje v tedanjem času, prvič potoval leta 1912 in drugič leta 1913 (Murko 1919, 1929). Tekom potovanja je poslušal pesmi, jih zapisoval in fotografiral, prelomno pa je za svoj folklorističen projekt uporabil napravo za zvočni zapis (Talam 2013: 205). Nekaj teh zapisov, ki so nastali med leti 1910 in 1920, še danes hrani fonogramski arhiv Avstrijske akademije znanosti in so bili izdani pod naslovom *Epic Folk Songs from Bosnia and Herzegovina The Collection of Matija Murko (1912, 1913)*.<sup>3</sup> Tudi kasneje je Murko večkrat potoval po Balkanu, preučeval ustno slovstvo, snemal guslarje, jih intervjuval in zbiral gradivo. Leta 1924 je na primer preučeval ljudsko izročilo v novopazarskem Sandžaku, ki je, kot je menil, zaradi svoje izoliranosti od preostalega sveta ohranila tradicionalno ljudsko izročilo, leta 1927 pa je raziskoval v osrednji Dalmaciji med Imotskim in Ljubuškim. Del svojih ugotovitev je Murko predstavil tudi na Pariški Sorboni in jih kasneje objavil v odmevni publikaciji z naslovom *La Poésie populaire épique en Yougoslavie au début du XXe siècle* (1929). Med najpomembnejša in najplodnejša potovanja pa lahko štejemo poti, ki jih je opravil med leti 1930 in 1932, ko sta Murka zaradi starosti spremljala tudi sinova Vladimir in Stanko. V tem času je Murko potoval predvsem po vzhodni Bosni, okolici Sarajeva, Hercegovini in Dalmaciji, kjer je uspel zbrati obsežno gradivo in posneti številne pesnitve s fonografom, snemalno napravo, ki je kot nosilec zapisa zvoka uporabljala voščene valje. Ta potovanja so služila kot osnova za njegovo obsežno študijo z naslovom *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike: putovanja u godinama 1930 do 1932*, ki je leta 1951 izšla v dveh izvodih. Delo, v katerem Murko ugotavljal, da vse epske pesmi nastanejo tekom same izvedbe, da so improvizirane in da se izvedbe med seboj do določene mere razlikujejo, še danes velja za eno najpomembnejših študij južnoslovanskega ustne tradicije (Parry 1971a: xxiv, Gantar 1981, Tate 2011, Weber 2013). Prav tako pa v svojih študijah Murko večkrat omenja Homerjeve epe in opozarja na podobnosti med obema tradicijama. Ti krajši komentarji, ki sicer ne predstavljajo glavne teme njegovih raziskav, so še posebej pritegnili pozornost ameriškega klasičnega filologa Milmana Parrya.

---

<sup>2</sup> Za Murkovo preučevanje južnoslovanske epike glej predvsem Murko (1919, 1929, 1951a, 1951b), Čubelić (1961), Gantar (1981), Buturovič (1999), Bošnjak (2002), Sosić (2011), Stanonik (2013), Weber (2013), Talam (2013, 2015).

<sup>3</sup> Ostali zvočni zapisi na valjih naj bi bili med vojno prestavljeni v Berlin in nato izginili. Če je verjeti Vladimirju Murku, je Dunajski arhiv po vojni še vedno imel v lasti »82 valjev« iz potovanj v letih 1912 in 1913, ostali valji pa naj bi se nahajali v Pragi (*Pismo Vladimirja Murka Albertu Lordu*, 20. okt., 1951). Prim. Murko (1963).

Zgolj leto dni po Murkovem zadnjem študijskem potovanju po deželah Kraljevine Jugoslavije, je v Dubrovnik prvič pripotoval mlad ameriških homerist Milman Parry, asistent za klasično filologijo na univerzi Harvard.<sup>4</sup> Ob svoje prvem obisku je v Dalmaciji bival štiri mesece in sicer od Junija do Oktobra leta 1933. V tem času je intenzivno zbiral gradivo o južnoslovanski ustni epiki, zbiral prepise pesmi in zgolj testno snemal guslarje. Leta 1934 se je nato s svojo družino v Dubrovniku ustalil za štirinajst mesecev, kjer je nadaljeval s svojim projektom. S pomočnikom Nikolo Vujnovićem, ki je bil v veliki meri zaslužen za realizacijo projekta, saj je iskal guslarje, jih intervjuval, vozil Parryev avto, prepisoval posnetke itd., je posnel številne ljudskih pesmi in zgodbe na več kot 3500 aluminijastih ploščah in zbral okoli 13500 besedil (Lord 1954: 13). Večji del študijskega bivanja ga je spremljal tudi mlad študent in pomočnik Albert Lord. Lord je po Parryevi smrti leta 1935 preučil zbrano gradivo, nato pa tudi sam večkrat obiskal Jugoslavijo, snemal guslarje in raziskoval južnoslovansko ustno izročilo.<sup>5</sup> Očitno je, da je bilo Parryevo terensko delo v mnogih pogledih podobno raziskovanju Matije Murka, čeprav je imel ameriški filolog na voljo veliko boljše opremo in veliko več finančnih sredstev. Prav zaradi tehnične zmogljivosti snemalne naprave, ki je snemala na dve plošči med katerima je lahko preklapljal, je Parry uspel posneti tudi daljše epske pesnitve (Jakobson 1954: xi), Murko pa je po večini posnel le uvodni napev (Fischerová 2014: 81).

Ker je bil Milman Parry primarno homerist, ga južnoslovansko ustno izročilo ni zanimalo zgolj samo po sebi – čeprav se je slednjemu resnično posvetil. Njegov primarni cilj študijskega potovanja je bil drugačen: želel je dokazati, da sta oba homerska epa, *Ilijada* in *Odiseja* pripadala podobni ustni tradiciji kot tej, ki jo je raziskoval na Balkanu. Že v svoji doktorski disertaciji<sup>6</sup> (poznal jo je tudi Murko) je preučeval rabo epitetov in ugotavljal, da oba epa črpata iz tradicionalnega pesniškega izročila, vendar pa še ni razmišljal o tem, da sta po svoji naravi tudi ustna. Če je Parry sprva tradicionalnost Homerja dokazoval imanentno, tj. z analizo epitetov, formul in formulaičnih izrazov, pa je za trditev, da takšna poezija pripada zgolj ustni tradiciji potreboval primerjalno gradivo. Gradivo za primerjalno študijo je najprej iskal v drugih tradicijah (na primer kirgiški ustni tradiciji), a se je zaradi lažje dostopnosti Kraljevine Jugoslavije in Dubrovnika odločil, da bo preučeval guslarje (Lord 1948: 36). Kot je kasneje ugotavljal, južnoslovanska ustna epika uporablja tradicionalen in formulaičen

<sup>4</sup> Za Parryevo življenje in delo glej Parry (1971a), Levin (1937), Lord (1948, 1954, 1960), Foley (1988), Mitchell and Nagy (2000), Saussy (2016).

<sup>5</sup> Za življenje in delo Alberta Lorda gl. Foley (1992), Beissinger (1992).

<sup>6</sup> To sta bili deli *L'Épithète traditionnelle dans Homère: Essai sur un problème de style homérique* (1928a) in *Les Formules et la métrique d'Homère* (1928b).

jezik, ki je podoben Homerjevemu, na podlagi česar je sklepal, da sta ustnemu izročilu morali pripadati tudi *Ilijada* in *Odiseja*.

Filologe in komparativiste je pogosto begalo vprašanje, zakaj se je Milman Parry sploh odločil stopiti na tla Kraljevine Jugoslavije in tam preživeti skoraj leto in pol. Vprašanje je seveda povsem na mestu, saj so bili filologom vedno bližje temačni prostori knjižnice kot pa oddaljene in izolirane vasi Hercegovine. Odgovor, zakaj se je začel zanimati za ustno izročilo južnih Slovanov, nam je v dobršni meri ponudil že Parry sam. V svojih študijskih zapiskih z naslovom *Čor Huso*, ki so nastali kot osnutek za daljšo akademsko razpravo na podlagi izvedenega raziskovalnega projekta, je zapisal:

*Takrat mi ni uspelo zares doumeti, da slog, kakršen je bil Homerjev, ne more biti le del tradicije, pač pa mora biti tudi usten. Predvsem po zaslugi pripomb svojega učitelja g. Antoina Meilleta sem spoznal, čeprav sprva le napol, da je za resnično razumevanje homerskega pesništva nujno popolno razumevanje narave ustnega pesništva. Približno teden pred zagovorom moje doktorske disertacije na Sorboni je imel v Parizu vrsto predavanj profesor Mathias Murko z Univerze v Pragi. Ta so kasneje postala dostopna v njegovi knjigi La Poésie populaire épique en Yougoslavie au début du XXe siècle. Takrat sem sicer opazil plakat za njegova pradevanja, vendar nisem prepoznal večjega pomena za svoje delo. A profesor Murko je bil, nedvomno po zaslugi g. Meilleta, prisoten tudi na zagovoru mojega doktorskega dela in takrat je g. Meillet kot član komisije s svojo lahkotnostjo in jasnostjo izpostavil to pomanjkljivost v obeh mojih knjigah. Bolj kot delo kogarkoli drugega me je v naslednjih letih k študiju ustne književnosti in južnoslovanskih junaških pesmi vodilo delo profesorja Murka. (Parry 1971b: 439)*

Prav ta zapis je med kasnejšimi bralci in akademiki ustvaril prepričanje, da je Matija Murko pomembno vplival na delo Milmana Parrya. Pri tem je potrebno poudariti, da je na vsebinske podobnosti med delom Murka in Parrya leta 1981 opozoril že prof. Kajetan Gantar v članku z naslovom »Matija Murko in sodobno homeroslovje« (Gantar 1969), pred njim pa sta to storila zgolj Albert Lord v znamenitem delu *Singer of Tales* (1960) in Milmanov sin Adam Parry (Parry 1971a). Tako se je prepričanje, da je Matija Murko s svojim komentarjem spodbudil Parrya k primerjavi Homerja z guslarju in k raziskovanju južnoslovanske ustne epike, v akademskem svetu (predvsem pa v klasični filologiji) ustoličilo kot glavni razlog za Američanovo odločitev, da s svojo družino odpotuje v Dubrovnik. Danes jo je mogoče zaslediti v praktično vseh delih, ki se neposredno ali zgolj posredno ukvarjajo z ustnim slovstvom, Parryem, Homerjem itd.<sup>7</sup>

Namen tega prispevka je natančneje preučiti zgodovino te danes že povsem ustaljene zgodbe o Murkovem vplivu na Milmana Parrya. Zanima me torej, kako

---

<sup>7</sup> To misel lahko zasledimo na primer v Lord (1954, 1960), Gantar (1969), Foley (1987, 1988, 2007), Nagy (2001), Talam (2013, 2015), Ready (2018), McMurray (2019) in v številnih drugih delih, ki omenjajo oba raziskovalca.

dobro sta se Murko in Parry poznala, ali sta kdaj stopila v stik, kako dobro je Parry poznal Murkova dela in do kakšne mere je Murko vplival na Parryevo raziskovalno delo. Prav tako bom podrobneje preučil odnos med Matijo Murkom in Albertom Lordom kot glavnim predstavnikom teorije ustnosti (*oral theory*). Poskušal bom torej odgovoriti, ali sta kdaj stopila v stik, kako dobro je Lord poznal Murkova dela in do kakšne mere je slovenski raziskovalec vplival na Lorda. V članku tako želim ugotoviti, ali je bil Murko res predhodnik Harvardske šole ustnosti, kakšne vrste predhodnik je bil in kako je vplival na raziskovanje južnoslovanske ustne epike v Ameriki.

### **O osebnih stikih med Murkom in Parryem ter o Parryevem poznavanju Murkovih del**

Glede Parryeve zgodbe, da je Murko prisostvoval Američanovemu zagovoru doktorata in ga tam opozoril na svoje lastne raziskave južnoslovanske epike, ni nobenega dvoma. Murko je leta 1928 na pariški Sorboni res imel serijo predavanj, ki so leto dni kasneje izšla v Parizu kot krajša publikacija z naslovom *La Poésie populaire épique en Yougoslavie au début du XXe siècle* (1929). Prav tako ni dvoma, da je Murko sedel v publikli, ko je Parry zagovarjal svoje doktorsko delo, saj je v Pariz prišel prav na povabilo Antoina Meilleta, ki je bil eden Parryevih mentorjev. Skoraj gotovo je tudi, da je Parry takrat prvič slišal za Murka in njegovo delo ter da je prav zaradi tega srečanja prebral zgoraj omenjeno izdajo Murkovih pariških predavanj (Parry 1971b: 439).

Ob tem pa ostaja odprto vprašanje, do kakšne mere se je Parry poglobil v Murkovo delo in do kakšne mere ga je njegovo delo spodbudilo pri lastnem raziskovanju. Sklepamo lahko, da je podrobno prebral *La Poésie populaire épique en Yougoslavie au début du XXe siècle*, saj to delo citira na več mestih v več svojih člankih (Parry 1971a: 30, 335, 336, 347, 361, 439–440, 458, 468). Verjetno je Parry prebral tudi delo »Neues über südslavische Volksepik« (1919), ki ga citira enkrat (Parry 1971b: 335). Ostalih Murkovih del Parry v svojih spisih ne omenja. Da je Parry vsaj do leta 1933 poznal zgolj ti dve Murkovi deli in da je poznal predvsem njegove raziskave iz let 1912 in 1913 je razvidno iz Parryeve prijave za financiranje štirinajstmesečnega projekta v Dubrovniku. V prijavi, ki jo je poslal univerzi Harvard, je namreč zapisal:

*Bil sem namreč prvi, kakršenkoli človek, ki je kadarkoli obiskal Stolac zaradi tamkajšnje poezije,<sup>8</sup> edina oseba, ki je pred menoj s tem namenom obiskala Nevesinje in Gacko, je bil*

---

<sup>8</sup> Na tem mestu je Parryev slog zavestno pompoznen. V angleščini se stavek glasi: »I was the first person of any sort who had ever come to Stolac for the poetry«.

*Murko v kratkem potovanju leta 1913, pri čemer na tej poti ni zbral nobenega besedila. (Parry, Project)*

Iz prijave projekta je torej mogoče sklepati, da je Parry do leta 1933 poznal predvsem Murkovo delo *La Poésie populaire épique en Yougoslavie au début du XXe siècle*, članek »Neues über südslavische Volksepik« ter potovanja in ugotovitve, ki so opisane v obeh delih. Skoraj gotovo do svojega drugega odhoda v Dubrovnik ni vedel, da je Murko s svojim sinom Vladimirjem po Kraljevini Jugoslaviji potoval tudi malo pred Parryem in sicer med leti 1930 in 1932, saj bi v nasprotnem primeru ne trdil, da Murko nikoli ni obiskal Stolac in da v Nevesinjah in Gackem ni raziskoval ustnega izročila. V Nikšićih je namreč Murko snemal guslarja Savo Zurovca iz Nevesinj (Murko 1951b: 136, 542), v Metkovićih je poslušal guslarja Mitarja Puhalo iz Stolaca, v Čapljini in Domanićih (blizu Stolaca) pa je spoznal številne pevce in poslušal pesmi (Murko 1951b: 126). Prav tako lahko pod vprašaj postavimo, ali je Parry poznal tudi druga objavljena dela Matije Murka o južnoslovanski ustni epiki in ali je poznal njegove številne primerjave s Homerjem in homerskimi epi.

Pri tem je pomenljivo dejstvo, da je Parry zgoraj omenjeni spomin o Murku, ki je do danes tako močno zaznamoval splošno razumevanje odnosa med obema raziskovalcev, zapisal tekom svojega bivanja v Dubrovniku oziroma po vrnitvi v Ameriko. Zelo verjetno je, da je Parry tekom svojega študijskega potovanja izvedel, da je Murko po Dalmaciji in Hercegovini potoval le nekaj let pred njim. Oba sta se namreč srečala in se pogovarjala z nekaterimi istimi guslarji: najbolj slaven je bil seveda Salih Ugljanin, s katerim je Parry posnel številne pesmi in intervjuje, leta 1930 pa ga je posnel tudi Matija Murko (Murko 1951b: 94). Poleg tega je Murko leta 1930 srečal guslarja Ahmeta Mušovića, Parry pa je z njim leta 1935 posnel intervju (pri čemer vsaj na posnetku slednji Murka ne omenja). Ostali guslarji, ki jih omenja Murko in ki jih je snemal tudi Parry so: Milutin Bakić, Drago Drljević, Osman Lizde, Vukale Marković, Simo Milić, Joko Radonjić, Nikola Ružić in Antonije Četković. Povsem mogoče je, da so guslarji Parrya sami opozorili na Murkovo podobno metodo snemanja, ki jo je izvedel le nekaj let pred ameriškim filologom. Opozoriti pa je potrebno še na eno možnost in sicer, da je Parry tekom svojega daljšega bivanja pridobil tudi nekaj del Matije Murka, saj je dobršen del sredstev v projektu namenil tudi kupovanju literature, za kar je posebej obiskal tudi Zagreb (kot zapiše v poročilu: »[...] teden v Zagrebu, kjer sem popravil snemalno napravo in kupoval literaturo [...]« (Parry, *Report*)). Vse to dopušča interpretacijo, da je zgornji zapis v delu *Čor Huso* obarvala prav Parryeva izkušnja v Jugoslaviji in da je šele retrospektivno spoznal velik pomen Murkovega dela ter mu pripisal določen vpliv.

Nekaj več uvida v vprašanje, do kakšne mere je bil Parry seznanjen z Murkovimi deli, bi nam tako lahko dala Parryeva osebna knjižnica. Po smrti leta 1935 je namreč Marian Parry, Milmanova žena, darovala večino Parryeve osebne knjižnične zbirke knjižnici Widener univerze Harvard. Parry je v svoji osebni zbirki nedvomno hranil številna dela o južnoslovanskem ustnem izročilu in kulturi južnih Slovanov, ki jih je pridobil v času svojega bivanja v Kraljevini Jugoslaviji. Večina teh del je po smrti skoraj gotovo pristala v glavni knjižnici Harvardske univerze, o čemer pričata tudi dva zapisa iz internih katalogov. Kot je razvidno, je Parryeva darovana knjižnica obsegala 202 monografski publikaciji in 303 krajših spisov, verjetno revij, separatov in krajših študij (gl. *Knjiga pridobitev knjižnice Widener*). Darovane knjige so bile opremljene s posebnimi nalepkami, ki so pričale o svojem izvoru: »Iz zapuščine Milmana Parrya, prejeto 10. januarja 1936«. Kot so mi zagotovili arhivisti, naj v arhivu ne bi bilo seznama darovanih knjig, a nekatera dela danes glavna univerzitetna knjižnica še vedno hrani. Sam sem prelistal okoli 300 knjig na policah o južnoslovanskem ustnem slovstvu in našel kar nekaj del, ki prihajajo iz Parryeve osebne knjižnice, med njimi tudi *Slovensko Pesmarico* iz leta 1900, ki jo je uredil Jakob Aljaž. Nobeno izmed pomembnejših del Matije Murka pa ni imelo nalepke Parryeve zapuščine (kar sicer ne pomeni, da jih Parry ni imel, saj je morda knjižnica zgolj oddala tista dela, ki so imeli dvojnike). Morda pa se v prihodnje v arhivih le najde seznam darovanih knjig, kar bi razjasnilo marsikatero vprašanje.

## O stikih med Lordom in Murkom

Zgoraj sem ugotavljal, da je Parry osebno spoznal Murka, vendar se z izjemo publikacije *La Poésie populaire épique en Yougoslavie au début du XXe siècle* najverjetneje ni posebej zanimal za njegova številna dela, vsaj ne do leta 1933, ko je drugič obiskal Kraljevino Jugoslavijo. Nekaj mesecev po vrnitvi v domovino leta 1935 je Milman Parry star komaj 33 let umrl in zbrano gradivo je nekaj let samevalo, dokler se ni Parryev bivši učenec Albert Lord odločil, da gradivo preuči kot del svojega doktorskega projekta, ki ga je zaključil leta 1949. Albert Lord se v svoji mladosti verjetno ni srečal z Matijo Murko, prav tako pa lahko sklepamo, da se z njim ni osebno srečal niti kasneje. Najstarejši vir, ki govori o tem, da se je Murko zanimal za delo Harvardske šole (kjer je tedaj kot profesor deloval tudi Roman Jakobson) in Alberta Lorda, je Murkov osnutek pisma iz 5. maja 1951. Slednjega je napisal v Zagrebu na hrbtno stran članka z naslovom »Američki učenjak o jugoslovanskim narodnim pjesmama« v reviji *Borba*, ki je poročal o Lordovem predavanju na jugoslovanskem Inštitutu za lepe umetnosti.

To pismo je najverjetneje napisal Murko sam, a lahko sklepamo, da ga ni nikdar oddal (Fischerová 2014: 88).

To potrjuje tudi pismo, ki ga je 9. junija 1951 Albertu Lordu poslal Matijin sin Vladimir Murko in se danes nahaja v Lordovem arhivu na Univerzi Harvard (Pismo 1).<sup>9</sup> V okorni angleščini, za katero se Vladimir opravičuje, ga sprašuje o nastajajoči publikaciji (verjetno o prvi izdaji zbirke del iz arhiva Milmana Parrya z naslovom *Serbocroatian Heroic Songs* – prvi in drugi del te zbirke z Lordovim originalnim posvetilom hrani tudi NUK), mu pošilja številko časopisa *Tovariš*, ki je posvečena 90. obletnici Matije Murka, ter očetov članek »Velika zbirka slovenskih narodnih pesmi z melodijami« (1929) iz revije *Etnolog*. Zapiše, da bosta oba poslana spisa Lordu gotovo pomagala pri njegovem lastnem raziskovanju. Poleg tega mu poroča, da ureja očetove *Spomine*, ki so že izšli v češčini. Lorda opozori, da bo delo za razliko od češke izdaje vsebovalo tudi očetovo popolno bibliografijo in da so v delu številni opisi potovanj, ki so pomembni tudi za Lordova. Dodaja tudi, da je njegova sestra v hrvaščino pred kratkim prevedla *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike: putovanja u godinama 1930 do 1932* z namenom objave. Doda, da bosta obe deli, *Spomini* in *Tragom*, gotovo zanimali naslovnika pisma. Prav tako mu pošlje očetov naslov v Pragi, a ga hkrati opozori, da zaradi njegovega slabega zdravja verjetno ne bo dobil odgovora.

Naslednje pismo Vladimirja Murka, tokrat napisano v srbohrvaščini, je datirano 12. septembra 1951 (Pismo 2). To pismo je bilo očitno poslano po Lordovem obisku Jugoslavije leta 1951, ko je za nekaj časa v avgustu obiskal tudi Ljubljano (kot je to razvidno iz pisma).<sup>10</sup> V pismu mu Vladimir sporoča, da je očetu predal Lordovo željo, da bi objavili Murkove prepise besedil pesmi, njegove osebne zapiske s potovanj ter posnetke s fonografskih valjev.<sup>11</sup> Optimistično mu sporoča, da bo oče gotovo navdušeno sprejel predlog. Morda mu je v zvezi s tem pisal Albert Lord tudi osebno in je zato potreboval njegov naslov? Poleg tega mu Vladimir Murko sporoča, da so *Spomini* pravkar v tisku in da bodo vključevali dodatno gradivo kot češka izdaja (fotografije, Murkovo bibliografijo in njegove bibliografske podatke) ter da se prof. Grošel iz oddelka za klasično

---

<sup>9</sup> Arhiv Alberta Lorda (Collections of the Harvard University Archives, Personal archives; ref. HUH 531) hrani njegove številna pisma, med njimi tudi korespondenco z Vladimirjem Murkom. Ohranjenih je osem pisem, ki jih je Albertu Lordu poslal Vladimir Murko in prepis štirih pisem, ki jih je Alber Lord poslal Vladimirju Murku. Skoraj gotovo je nekaj pisem izgubljenih. V celoti sem pregledal tudi arhiv Vladimirja Murka v Arhivu Republike Slovenije (ref.: SI AS 1250), kjer pa Lordovih pisem nisem našel.

<sup>10</sup> Da je Lord obiskal Ljubljano, ni splošno znan podatek in ga do sedaj nisem zasledil nikjer.

<sup>11</sup> Za fonografske valje zapiše, da so na Dunaju, osebni zapiski pa naj bi se nahajali v Ljubljani. Hkrati opozori Lorda, da bo moral Matija Murko nujno sodelovati pri izdaji, saj je razvil svojo »tajno pisavo« za stenografske zapiske.

filologijo opravičuje, da se z Albertom ni srečal osebno, saj ga ni bilo v Ljubljani (v istem kontekstu pa omenja tudi prorektorja Svetozarja Ilešiča). Se je pa v tem času, kot je razvidno iz Vladimirjevega pisma 31. decembra Albert Lord srečal z dr. Dragotinom Cvetkom (Pismo 5), iz arhivirane Lordove korespondence pa lahko ugotovimo tudi, da se je prav tako srečal s prof. Mirkom Rupljem (Prepis 1). Vladimir naslovnika obvešča tudi o vsesplošnem akademskem dogajanju v Sloveniji in o osebnih zadevah. Tako na primer opiše dogajanje ob štiristoletnici slovenske knjige (opiše polaganje venca na Trubarjev spomenik, razstavi v Moderni galeriji in v NUKu, otvoritev Trubarjevega kipa v Rašici pri Velikih Laščah ter spremljevalni dogodek), opozori ga na izid *Cvetnika naše reformacijske misli: ob 400-letnici slovenske knjige* (Gerlanc 1951), pošlje mu številko revije *Tovariš*, posvečene Trubarju, ter štiri izvode »svoje knjige«. <sup>12</sup> Opiše tudi sestrine tegobe pri pridobivanju vize za obisk očeta v Pragi, kjer naj bi ga obiskala po treh letih.

V Lordovi arhivski zapuščini je ohranjen tudi prepis pisma, ki ga je 15. septembra Lord poslal Vladimirju, v katerem se mu v angleščini zahvaljuje za osebno srečanje v Ljubljani in mu sporoča, da je šele pred kratkim prejel gradivo, ki mu ga je Vladimir poslal v pismu 9. junija (v tem času je namreč Lord še vedno bival v Jugoslaviji (Prepis 2)). Ob tem omenja, da bo očetu v nekaj tedni poslal paket, »kot je predlagal« Vladimir, in izraža željo po Murkovih posnetkih ter prepisih tekstov, »ki so, četudi fragmentarni, nedvomno vredni objave«. Na podlagi obeh pisem lahko torej sklepamo, da je Vladimir Lordu pisal bodisi na očetovo prošnjo (in mu zato poslal tudi njegov naslov?) ali pa po lastnih vzgibih, ne da bi vedel, da bo Lord poletje 1951 preživel v Jugoslaviji. Ko je Lord obiskal Ljubljano avgusta 1951, se je z Vladimirjem osebno srečal, ob tej priložnosti pa sta se pogovarjala tudi o delu Matije Murka, o čemer pričata prav omenjeni pismi iz 12. in 15. septembra.

Nadalje je v arhivu ohranjen Vladimirjev odgovor iz 20. oktobra, v katerem se zahvaljuje za paket, ki naj bi ga poslal očetu, <sup>13</sup> in ga tudi sam prosi za paket z najlonkami, limoninim sokom in volno. Ob tem se spominja, da je oče podoben paket leta 1940 prejel tudi od ameriškega društva PEN, a opozori, da so na Češkoslovaškem sedaj takšne pošiljke nezaželeni, saj lahko prejemnika spravijo v težave. Lordu preda tudi pozdrave svojega očeta in prosi, da pozdravi

<sup>12</sup> Gre za Vladimirjevo numizmatično knjigo z naslovom *Denar* (1943). V pismu 17. novembra namreč Vladimir zapiše: »Nadam se, da ste u redu primili moj Denar, istotako g. Jakobson« (Pismo 4). Prim. tudi *Bibliografija dr. Vladimirja Murka*.

<sup>13</sup> Skoraj gotovo je šlo za paket z dobrinami, ki so bile za železno zaveso težko dostopne. Med pismi je ohranjen tudi košček papirja z Lordovo pisavo, na katerem je zapisan naslov Matije Murka v Pragi in naslednji zapis: »griz(?), kakao, riža, šečcer, čokolada«.

še Romana Jakobsona. Nadalje mu sporoči, da je oče navdušen nad njegovim delom in v njem vidi svojega naslednika (ki ga je dlje časa iskal tudi v lasnem akademskem prostoru). Glede objave zbranega zvočnega gradiva preda očetovo opravičilo, da zaradi občutljivosti fonografskih valjev le-teh ne želi premikati ter da tako ne more priskrbeti prepisov pesmi za objavo,<sup>14</sup> glede dnevnikov pa, da so preveč obsežni, da bi jih lahko v tem trenutku objavili. Ob tem Lorda tudi mimogrede opozori, da so nekatere pesmi že bile objavljene. Prav tako ga obvešča, da se je izdaja dela *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike* nekoliko zavlekla, a lepo napreduje (omenja tudi izdelavo karte Murkovih potovanj) in da so izšli *Spomini*, ki mu jih avtor pisma obljubi poslati. Ob tem Vladimir v pismu sporoči tudi nekaj osebnih dogajanj: da je postal dekan, da je zaposlen s predavanji, da pripravlja članek o novem finančnem sistemu, da je žena srečno prestala operacijo.

Sledi pismo iz 17. novembra istega leta (Pismo 4) v katerem Vladimir Lordu pošilja izvod *Spominov* in izvod *Die Bedeutung der Reformation und Gegenreformation für das geistige Leben der Südslaven* (1927), ki naj bi mu ga v zahvalo za paket poklonil Matija Murko – čeprav Lord paketa verjetno še ni odposlal, kot je razvidno iz osnutka Lordovega pisma iz 10. decembra (Prepis 3). Ob tem ga Vladimir obvešča o napredku izida *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike*, ki »dobro napreduje«, da bosta oba dela verjetno obsegala okoli 700 strani in da je kartografski material izdaje že pripravljen. Pravi tudi, da oče za svoje delo žal ni mogel uporabiti svojih osebnih zapiskov v tolikšno meri, kot bi bilo potrebno,<sup>15</sup> a je vesel, da je v svoji starosti uspel napisati svoje življenjsko delo in da bo dočakal njegovo izdajo. Nadalje Vladimir poroča o dogajanju na področju slavistike, tj. izid knjige *Žitja Konstantina in Metodija* (Grivec 1951) in drugega dela *Narodopisja Slovencev* (Breznik 1952), o doktoratu Emilijana Cevca, o novih dajatvah na večje pošiljke, ki otežujejo dobavo literature, o svojem lastnem akademskem delu in o dogajanju na pravni fakulteti (na primer, da prof. Tomšič odhaja v Ameriko kot Rockerfellerjev štipendist). Poroča tudi o osebnih zadevah, na primer, da njegova sestra ne bo mogla obiskati očeta zaradi politične situacije, da je žena po operaciji zbolela in o svojih otrocih.

Ohranjen je tudi prepis Lordovega odgovora dne 10. decembra, v katerem se zahvaljuje za knjige in za poročanje o dogajanju v Sloveniji ter sporoča, da je ravnokar odposlal paket Matiji Murku (ter se opravičuje, da se bo paket za Vladimirja nekoliko zavlekel (Prepis 3)). Vladimir odgovarja 31. decembra in se zahvaljuje za paket očetu, poroča o očetovem spremenljivem zdravju, sporoča,

---

<sup>14</sup> V tem pismu Vladimir zapiše, da se »valji« nahajajo na Dunaju in v Pragi.

<sup>15</sup> Ta Vladimirjeva trditev priča o velikem pomenu arhivskega gradiva Matije Murka.

da bo kmalu izšla *Tragom* (govori tudi o zamudi, saj bi delo moralo iziti oktobra) in da se oče zelo veseli izdaje (Pismo 5). Poroča tudi o svojem delu, predvsem dekanskih obveznostih, predavanjih, o novi finančni zakonodaji in splošni situaciji vezani na devalvacijo dinarja ter o novih izdajah na področju slavistike, na primer o izidu drugega dela Cankarjevih izbranih del (katerega prvi del naj bi Lord kupil ob obisku Ljubljane) in o novi številki *Slavistične revije* ter prihajajoče revije *Etnograf*, ki vsebuje seznam vseh Murkovih etnografskih publikacij. Glede osebnih zadev poroča, do bo čez praznike ostal doma, konec januarja pa z otroki načrtuje smučanje na Mežakli.

Naslednje pismo, ki ga je Vladimir Murko poslal Albertu Lordu je datirano dne 19. maja 1952 (Pismo 6). Iz Murkovega pisanje je razvidno, da si korespondenta v tem času nista pisala drugih pisem. Vladimir najprej ameriškega kolega obvesti o očetovi smrti in razpravlja o negotovi usodi *Velike zbirke slovenskih narodnih pesmi*. Spregovori tudi o tem, da Matija Murko po pošti pred smrtjo ni uspel dobiti ne *Spominov*, ne *Tragom*. Nadalje opiše tudi material svojega očeta, ki bi ga še bilo vredno natisniti (npr. osebne beležke, korespondenco in kartice s potovanj) in sporoči, da se zaradi težav z vizo ni mogel udeležiti očetovega pogreba. Iz pisma je razvidno tudi, da je ob izidu *Tragom* oba dela Vladimir Murko poslal tudi Albertu Lordu v Ameriko. Po ustaljenem vzorcu opiše še literarne novosti na Slovenskem (izid *Slovarja Tujk*, tretjega dela Cankarjevih izbranih spisov in druga dela), spregovori o svojem lastnem delu in povpraša o paketu, ki ga Lord očitno ni nikdar odposlal. Na koncu vpraša še o Lordovih nadaljnjih obiskih Jugoslavije – iz pisma je razvidno, da je Lord prvotno načrtoval novo potovanje po Balkanu že poleti leta 1952. Lord mu odgovori že 30. maja in se razpiše o pomenu Murkovega dela za lasten in Parryev projekt (Prepis 4). Pri tem izpostavi predvsem *La Poésie populaire épique* in *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike* kot najbolj prelomni deli za raziskovanje južnoslovenskega ustnega izročila. Kot zapiše:

*Dobro veste, kako velik je moj dolg in dolg Profesorja Parrya [Matiji Murku] za inspiracijo ter za pogumno in pionirsko terensko delo pri zbiranju in študiju Jugoslovanske epike. Tlakoval je pot in nam pokazal smer nadaljevanja, nama pa je olajšal delo s svojo natančnostjo in globino. Nikoli ne bom pozabil, ko sem še kot študent prebral njegovo La Poésie populaire épique en Yougoslavie au début du XXe siècle. Delo mi je odprlo nov svet. Kako primerno je, da sta oba dela Tragom srpsko-hrvatske narodne epike prispela ravno pred vašim pismom. Žal mi je, da vaš oče ni videl tiskane knjige pred svojo smrtjo. Oba dela postavljata neizmerno pomemben mejnik za zgodovino preučevanja epike. Nadvse se vam zahvaljujem, da ste mi ju poslali. (Prepis 4)*

Vladimirja Murka prav tako obvesti, da mu paketa še ni odposlal in da Jugoslavije v tem letu ne bo obiskal, a načrtuje obisk poleti leta 1953. Iz tega pisma

je še posebej razvidno, kako velik pomen je imelo delo Matije Murka za Alberta Lorda in njegovo lastno raziskovanje ustnega slovstva.

V Lordovem zapuščinskem arhivu so ohranjena še tri pisma, dve pismi Vladimirja Murka iz leta 1954 (Pismo 7) in 1958 (Pismo 8) ter osnutek Lordovega pisma iz leta 1961 (Prepis 5). Iz pisma leta 1954 je razvidno, da je Lord Vladimirju Murku poslal več del o južnoslovanski epiki, ki omenjajo Lordovo in Parryevo delo (verjetno gre za dela širšega harvardskega kroga). Leta 1958 Vladimir Murko piše predvsem o tem, kako bi lahko publicistično najbolje počastili stoletnico rojstva svojega očeta. Ohranjen je tudi osnutek pisma v srbohrvaščini, iz katerega je razvidno, da je Lord leta 1961 ob izidu svojega dela *Singer of Tales* en izvod poslal tudi Vladimirju s pripisom: »v tem delu nekoliko govorim tudi o vašem očetu« (Prepis 5).

Kot je razvidno iz pisemske korespondence med Vladimirjem Murkom in Albertom Lordom, je bil ameriški raziskovalec kar nekaj časa v stiku s slovenskim pravnikom, a verjetno nikoli ni prišel v stik z njegovim očetom Matijo Murkom. Vendar pa je, kot je očitno iz pisem, vsaj do Murkove smrti leta 1952 Vladimir deloval kot posrednik med obema akademikoma. Prav tako je bil Lord leta 1951 v stiku s prof. Mirkom Rupljem, od katerega je pridobil nekaj knjig in mu v zameno poslal nekaj del iz Amerike (Prepis 1). Pri tem pa je potrebno poudariti, da je prav Vladimir ameriškemu raziskovalcu priskrbel večino najpomembnejših publikacij Matije Murka (poleg številnih drugih izdaj pomembnih za področje slavistike), predvsem pa mu je poslal oba dela monografije *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike*, *Spomine* in nekatere druge članke. Izmenjava je bila vsaj do določene mere recipročna, saj je Lord pošiljal materialne dobrine, leta 1954 verjetno tudi nekaj svojih del in del Harvardske šole ustnosti, leta 1961 pa še svoje delo *Singer of Tales*. Očitno je torej, da je Vladimir ameriškega kolega dodobra seznanil z deli svojega očeta in ga sproti obveščal o vseh novostih glede izdaj Murkovih del ter o novostih na področju slavistike. Murkov sin je bil torej glavni akter pri Lordovem spoznavanju del Matije Murka in je tako neposredno vplival tudi na Američanovo lastno raziskovanje – in to predvsem v času pred izidom prelomnega dela *Singer of Tales*, ki je bilo za njegovo raziskovalno pot najbolj formativno.

### **Ali je Murko vplival na Parrya in ali je vplival na harvardsko šolo ustnosti?**

Pregled odnosa Milmana Parrya do Matije Murka in do njegovega dela ter raziskava pisemske korespondence med Vladimirjem Murko in Albertom Lordom nam lahko pomaga nekoliko natančneje orisati odnos med slovenskim

raziskovalcem in ameriško šolo ustnosti. Tako nam lahko tukaj obravnavani material pomaga odgovoriti tudi na vprašanje, ali je bil Murko Parryev predhodnik in kakšne vrste predhodnik je bil. Lordov zapis, ki sem ga našel v arhivu in kontekst katerega mi ni poznan, je v tem smislu precej pomenljiv:

*Medtem ko je Murko opazil nekaj istih stvari kot Parry, njegovih del strokovnjaki drugih disciplin niso poznali. Homeristi niso brali Murka, saj ni bil klasični filolog, a so zelo kmalu brali Parrya.<sup>16</sup>*

Kot je očitno iz tega Lordovega zapisa (gre morda za osebni zapis ali pa opombo h kateremu izmed predavanj?), je pomen raziskovanja ustne književnosti pripisal svojemu prvemu mentorju. Ob tem je iz te kratke notice razvidno, da je Lord vseeno priznaval prelomnost in pomen Murkovih raziskav za raziskovanje južnoslovanskega ustnega slovstva ter ustne epike na splošno.

A Lord se ob tem zapisu ni zavedal, da je s svojim preučevanjem Parryevega arhiva, popularizacijo južnoslovanske ustne epike, popularizacijo in nadgradnjo teorije ustnosti in predvsem svojim delom *The Singer of Tales* sam zaslužen za »izum« in popularizacijo Parrya. Parry namreč za časa svojega življenja ni izdal nobene monografije, o južnoslovanski epiki pa je objavil zgolj nekaj preliminarnih ugotovitev (predvsem tistih iz prvega potovanja leta 1933) – še te pa so bile objavljene zgolj revialno in zato težje dostopne širši javnosti. Edino delo, v katerem je pisal o svojem študijskem potovanju, *Čor Huso* je ostalo do leta 1971 neobjavljeno in dostopno zgolj v obliki osebnih zapiskov v arhivu.<sup>17</sup> S tem, ko je Albert Lord Parryev projekt »dokončal«, dodobra preučil njegovo zbrano gradivo in posnetke guslarjev ter tudi sam nadaljeval z delom na terenu, je šele prvič predstavil Parryev projekt in teorijo ustnosti širšemu akademskemu svetu. In to ne zgolj klasičnim filologom in homeristom, temveč tudi drugim raziskovalcem na področju literarnih ved: tako je na primer Claudio Guillén v svojem znamenitem delu *Izziv primerjalne književnosti* Milmanu Parryu, Albertu Lordu in šoli ustnosti pripisal kar status posebne discipline znotraj literarnih ved (Guillén 1993: 173–179). Za ta velik odmev in sprejetost je zaslužen predvsem Albert Lord s svojim raziskovalnim delom in popularizacijo Milmana Parrya ter njegovega nedokončanega projekta.

---

<sup>16</sup> Najdeno v mapi z imenom Matthias Murko (v Arhivu Alberta Lorda, Zbirka arhivov Univerze Harvard).

<sup>17</sup> Leta 1971 je namreč Parryev sin Adam Parry dokončno uredil in izdal zbrane spise svojega očeta (tudi predhodno neobjavljenih del), ki so izšli kot *The making of Homeric verse: the collected papers of Milman Parry*.

Hkrati s podobo Parrya kot raziskovalca guslarske epike pa je Lord promoviral tudi Murka kot njegovega in svojega predhodnika ter pomembnega inovatorja na področju raziskovanja južnoslovanske ustne književnosti. V delu *The Singer of Tales* je na primer zapisal, da je bil Murko »pravi pionir«, večkrat ga je primerjal s Parryem, citiral je več Murkovih raziskav in njegove ugotovitve integriral v svoje raziskave (Lord 1960: 280–283, 290–291). Kot je razvidno iz osebne korespondence, se je Lord zanimal za Murkova dela in je bil seznanjen z najpomembnejšimi raziskavami, ki mu jih je pošiljal sin Vladimir. Za razliko od Parry je Lord dodobra poznal raziskave in teze slovenskega raziskovalca, predvsem njegovo raziskovanje južnoslovanskega ustnega izročila. Še več, Murkove raziskave so neposredno vplivale tudi na Lordovo lastno terensko delo ter interpretacije in so zaznamovale tudi delo *The Singer of Tales*, ki je bilo najbolj zaslužno za promocijo raziskovanja ustne epike, tez Milmana Parrya ter takomenovane teorije ustnosti. Čeprav je bil torej Parry le delno seznanjen z delom Matije Murka, pa je prav Lordova podoba Parrya in promocija njegovega dela pokazala, da je bil Murko resnični predhodnik harvardskih raziskovalcev. S tem pa je do določene mere tudi arhivsko dokazan pomemben vpliv Matije Murka na vznik in razvoj harvardske šole ustnosti, ki je tekom let postala in je še vedno vodilna na področju homerskih študij in raziskovanja ustne književnosti.

## Literatura

Margaret Hiebert BEISSINGER, 1992: In Memoriam: Albert Bates Lord (1912–1991). *The Slavic and East European Journal* 36/4, 533–536.

Blanka BOŠNJAK, 2002: Matija Murko in ljudsko pesništvo. *Slavistična revija* 50/3, 389–399.

Anton BREZNIK, 1952: *Narodopisje slovencev*. Ljubljana: Založba Klas.

Denana BUTUROVIĆ, 1999: Doprinos Matije Murka Proučavanjima Južnoslovenske Epike. *Traditiones* 28/2, 69–79.

Tvrtko ČUBELIĆ, 1961: Matija Murko Kao Proučavač Srpskohrvatskih Narodnih Epskih Pjesama. *Slovenski Etnograf* 14, 171–82.

Christian LIEBL (ur.), Gerda LECHLEITNER (ur.): *Epic Folk Songs from Bosnia and Herzegovina The Collection of Matija Murko (1912, 1913), Series 16*. Na Dunaju: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

Sylva FISCHEROVÁ, 2014: Habent sua fata inventiones. The Role of Czechoslovakian Slavistics in the Forming of the Parry-Lord Oral-Formulaic Theorya. *Roman. O. Jakobson: A Work in Progress*. Ur. Tomáš Kubiček in Andrew Lass. Olomouc: Palacký University. 77–101.

John Miles FOLEY, 1987: *Comparative Research on Oral Traditions: A Memorial for Milman Parry*. Columbus, Ohio: Slavica.

- –, 1988: *The Theory of Oral Composition: History and Methodology*. Bloomington in Indianapolis: Indiana University Press.
- –, 1992: Obituary: Albert Bates Lord (1912–1991). *Journal of American Folklore* 105, 157–65.
- –, 2007: 'Reading' Homer through Oral Tradition. *College Literature* 34/2, 1–28.
- Kajetan GANTAR, 1969: Homer and Slovene Culture. *Balkan Studies* 10/2, 225–250.
- –, 1981: Matija Murko in Sodobno Homeroslovje. *Jezik in Slovnstvo* 27/4, 119–121.
- Bogomil GERLANC, 1951: *Cvetnik naše reformacijske misli. Ob 400-letnici slovenske knjige, 1551–1951*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Claudio GUILLÉN, 1993: *The Challenge of Comparative Literature*. Cambridge.: Harvard University Press.
- Frantisek GRIVEC, 1951: *Žitja Konstantina in Metodija*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Roman JAKOBSON, 1954: Preface. *Serbocroatian Heroic Songs, Vol. 1*. Ur. Albert Bates Lord. Cambridge, Belgrade: Harvard University Press, The Serbian Academy of Sciences, I–XX.
- Harry LEVIN, 1937: Portrait of a Homeric Scholar. *The Classical Journal* 32/5, 259–266.
- Albert Bates LORD, 1948: Homer, Parry, and Huso. *American Journal of Archaeology* 52/1, 34–44.
- –, 1954: Preface. Introduction. *Serbocroatian Heroic Songs, Vol. 1*. Ur. Albert Bates Lord. Cambridge, Belgrade: Harvard University Press, The Serbian Academy of Sciences. 1–20.
- –, (ur.), 1954: *Serbocroatian Heroic Songs, Vol. 1*. Cambridge, Belgrade: Harvard University Press, The Serbian Academy of Sciences.
- Peter MCMURRAY, 2019: After the Archive: An Archaeology of Bosnian Voices. *The Oxford Handbook of Musical Repatriation*. Ur. Frank Gunderson, Robert C. Lancefield in Bret Woods. Oxford, New York: Oxford University Press. 606–626.
- Stephen A. MITCHELL in Gregory NAGY, 2000: Introduction to the Second Edition. *The Singer of Tales* (2. izdaja). Cambridge, London: Harvard University Press, VII–XXX.
- Matija MURKO, 1919: Neues über südslavische Volksepik. *Neue Jahrbücher für das klassische Altertum Geschichte und Deutsche Literatur* 22, 273–296.
- –, 1927: *Die Bedeutung der Reformation und Gegenreformation für das geistige Leben der Südslaven*. Praga, Heidelberg: Druck der Česká grafická unie, C. Winter.
- –, 1929: Velika zbirka slovenskih narodnih pesmi z melodijami. *Etnolog* 3, 5–54.
- –, 1929: *La Poésie populaire épique en Yougoslavie au début du XXe siècle*. Pariz: Librairie Honoré Champion.
- –, 1951a: *Spomini*. Ljubljana: Slovenska matica.
- –, 1951b: *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike. Putovanja u godinama 1930–1932. I–II*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Vladimir MURKO, 1943: *Denar*. Ljubljana: Zadržna tiskarna.

--, 1963: Sudbina literarne ostavštine i fonografskih snimaka srpskohrvatskih epskih pjesama Matije Murka. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku* 2/1, 107–37.

Gregory NAGY, 2001: Orality and Literacy. *Encyclopedia of Rhetoric*. Ur. Thomas O. Sloane. Oxford, New York: Oxford University Press. 532–538.

NN, 1936: *Knjiga pridobitev knjižnice Widener, Januar 1936*, Arhiv knjižnice univerze Harvard, Zbirka arhivov Univerze Harvard (ref. UAIII 50.15).

NN, 1991: Bibliografija Dr. Vladimira Murka: Dela z zgodovinsko tematiko. *Zgodovinski Časopis* 45/3, 485–88.

Adam PARRY, 1971a: Introduction. *The Making of Homeric Verse: The Collected Papers of Milman Parry*. Oxford, New York: Oxford University Press. IX–LXII.

--, (ur.), 1971b: *The Making of Homeric Verse: The Collected Papers of Milman Parry*. Oxford, New York: Oxford University Press, IX–LXII.

Milman PARRY, 1928a: *L'épithète traditionnelle dans Homère: essai sur un problème de style homérique*. Pariz: Société d'éditions »Les belles lettres«.

--, 1928b: *Les formules et la métrique d'Homère*. Pariz: Société d'éditions »Les belles lettres«.

--, n. d.: *Project for a Study of Jugoslavian Popular Oral Poetry*, Arhiv Milmana Parrya, Knjižnica Widener Univerze Harvard (brez kataloške številke).

--, n. d.: *Report of work in Yugoslavia*. October 20, 1934–March 24, 1935, Arhiv Milmana Parrya, Knjižnica Widener Univerze Harvard (brez kataloške številke).

PISMO 1 = *Pismo Vladimira Murka Albertu Lordu*, 9. jun. 1951, Arhiv Alberta Lorda, Zbirka arhivov Univerze Harvard.

PISMO 2 = *Pismo Vladimira Murka Albertu Lordu*, 12. sept. 1951, Arhiv Alberta Lorda, Zbirka arhivov Univerze Harvard.

PISMO 3 = *Pismo Vladimira Murka Albertu Lordu*, 20. okt. 1951, Arhiv Alberta Lorda, Zbirka arhivov Univerze Harvard.

PISMO 4 = *Pismo Vladimira Murka Albertu Lordu*, 17. nov. 1951, Arhiv Alberta Lorda, Zbirka arhivov Univerze Harvard.

PISMO 5 = *Pismo Vladimira Murka Albertu Lordu*, 31. dec. 1951, Arhiv Alberta Lorda, Zbirka arhivov Univerze Harvard.

PISMO 6 = *Pismo Vladimira Murka Albertu Lordu*, 19. maj. 1952, Arhiv Alberta Lorda, Zbirka arhivov Univerze Harvard.

PISMO 7 = *Pismo Vladimira Murka Albertu Lordu*, 19. dec. 1954, Arhiv Alberta Lorda, Zbirka arhivov Univerze Harvard.

PISMO 8 = *Pismo Vladimira Murka Albertu Lordu*, 21. dec. 1958, Arhiv Alberta Lorda, Zbirka arhivov Univerze Harvard.

PREPIS 1 = *Prepis pisma Alberta Lorda Mirku Ruplju*, 15. sept. 1951, Arhiv Alberta Lorda, Zbirka arhivov Univerze Harvard.

PREPIS 2 = *Prepis pisma Alberta Lorda Vladimira Murku*, 15. sept. 1951, Arhiv Alberta Lorda, Zbirka arhivov Univerze Harvard.

PREPIS 3 = *Prepis pisma Alberta Lorda Vladimirju Murku*, 10. dec. 1951, Arhiv Alberta Lorda, Zbirka arhivov Univerze Harvard.

PREPIS 4 = *Prepis pisma Alberta Lorda Vladimirju Murku*, 30. maj. 1952, Arhiv Alberta Lorda, Zbirka arhivov Univerze Harvard.

PREPIS 5 = *Prepis pisma Alberta Lorda Vladimirju Murku*, 3. feb. 1961, Arhiv Alberta Lorda, Zbirka arhivov Univerze Harvard.

Jonathan L. READY, 2018: *The Homeric Simile in Comparative Perspectives: Oral Traditions from Saudi Arabia to Indonesia*. Oxford, New York: Oxford University Press.

Haun SAUSSY, 2016: *The Ethnography of Rhythm: Orality and Its Technologies*. New York: Fordham University Press.

Barbara SOSIČ, 2011: Po fotografskih poteh srbske in hrvaške epike: ob donaciji fotografij iz zapuščine Prof. Dr. Matije Murka in ob 150-letnici znanstvenikovega rojstva. *Etnolog* 21/1, 299–310.

Marija STANONIK, 2013: *Folkloristični portreti iz 20. stoletja: do konstituiranja slovenske slovstvene folkloristike*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.

Jasmina TALAM, 2013: *Folk Musical Instruments in Bosnia and Herzegovina*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

– –, 2015: Creation, Transmission and Performance: Guslars in Bosnia and Herzegovina. *Musicological Annual* 51/2, 203–221.

Aaron Phillip TATE, 2011: Matija Murko, Wilhelm Radloff, and Oral Epic Studies. *Oral Tradition* 26/2, 329–352.

Jane WEBER, 2013: Vpliv Matije Murka na šolo ustne kompozicije in na sodobno homero-slovje. *Slovstvena Folkloristika* 11–12/1–2, 26–30.

## MATIJA MURKO, VORGÄNGER VON MILMAN PARRY?

Der Beitrag behandelt die Relation Matija Murkos mit der Harvard-Schule der Oralität (*oral theory*), für die es schon fast sprichwörtlich gilt, dass der slowenische Erforscher der süd-slawischen Epik sie erheblich kennzeichnete. Die Abhandlung wendet sich vor allem dem Einfluss Murkos auf Milman Parry und dessen Schüler Albert Lord zu. Ihre gegenseitigen Beziehungen werden anhand des bisher unerforschten Archivmaterials (vor allem der Personaldokumentation von Milman Parry, der Korrespondenz von Albert Lord, des Archivmaterials der Harvard-Universitätsbibliothek) näher erläutert. Einleitend werden Kontakte zwischen Murko und Parry besprochen; es stellt sich heraus, dass Parry vor seiner Jugoslawienreise über Murkos Forschung nur teilweise informiert war; höchstwahrscheinlich wurde er darauf erst nach seiner volkskundlichen Feldforschung der Guslar-Sänger in den Jahren 1933 und 1934 aufmerksam. Anschließend folgt die Analyse der Korrespondenz zwischen Albert Lord und Vladimir Murko, dem Sohn Matija Murkos. Es wird ersichtlich, dass Vladimir als Vermittler zwischen seinem Vater und Albert Lord fungierte und dass er derjenige war, der Albert Lord über die Forschung des Vaters unterrichtete. Seine Verdienste liegen vor allem darin, dem amerikanischen Forscher Memoiren des Vaters sowie sein bedeutendstes Werk zur südslawischen Erzählkunst *Tragom srpsko-hrvatske narodne epike* zu übermitteln. Aus

der Korrespondenz geht weiter hervor, dass Albert Lord anlässlich seines Aufenthaltes in Jugoslawien im Jahr 1951 auch Ljubljana besuchte und dass er dort Vladimir Murko persönlich kennen lernte. Anschließend wird im Beitrag die These unterbreitet, dass zur Entwicklung der Harvard-Theorie der Oralität und ihrer Popularisierung im Wesentlichen Albert Lord beigetragen hat; im Unterschied zu seinem Mentor Parry war er über die Forschung Murkos sehr gut informiert. So konnte der bedeutende Einfluss Murkos auf die Harvardsche Oralitätstheorie zur Poetik der Erzählkunst bis zu einem gewissen Grad auch archivalisch bestätigt werden.